

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทนี้จะนำเสนอเรื่องการวางแผน กระบวนการวางแผน ปัญหาในการวางแผน การพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียน ขอบข่ายงานคุณภาพในโรงเรียน ปัญหาและอุปสรรค เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรายละเอียดของแต่ละเรื่องจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

การวางแผน

การวางแผนนับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งในการบริหารงานที่เป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ (อุทัย บุญประเสริฐ, 2532) การวางแผนจะช่วยให้มีการวางแผนปฏิบัติใน อนาคตอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยอาศัยการเลือกแนวปฏิบัติเป็นขั้นตอนตามสภาพของปัญหาและ ลักษณะงาน รวมทั้งการปฏิบัติงานตามแนวทางที่ได้วางไว้ โดยใช้วิธีบริหารและวิธีการ ควบคุมที่เหมาะสม แต่การวางแผนที่สมบูรณ์มิได้ประกอบด้วยการจัดทำเอกสารแผนเท่านั้น หากจะต้องมีการวางหลักเกณฑ์ดำเนินงาน การจัดรูปองค์กรและการลงมือปฏิบัติงานด้วย (มัลลี เวชชาชีวะ, 2520) ดังนั้นการวางแผนจึงต้องอาศัยข้อมูล ข้อเสนอแนะ และสถิติ ต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้การวางแผนเป็นไปอย่างมีเหตุมีผลค่อนข้างมาก และมี ลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์อยู่ตามสมควร (เทียนฉาย กิระนันท์, 2530)

ความหมายของการวางแผน

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ (2529) ได้กล่าวถึงความหมายของการวางแผน ไว้ว่า การวางแผนหมายถึง กระบวนการที่ช่วยตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะดำเนินการ และวิธี ดำเนินการในอนาคตเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ที่วางไว้ภายใต้เงื่อนไข ระยะเวลาและทรัพยากร

เทียนฉาย กิระนันท์ (2530) ได้กล่าวถึงความหมายของการวางแผนไว้ว่า การวางแผนหมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการกำหนดกรอบและแนวทางในการ

ดำเนินงาน เป็นกระบวนการที่ช่วยในการตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่จะดำเนินการ ทิศทาง และวิธีการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดขึ้น ภายใต้ระยะเวลาที่กำหนดและภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2525) ได้กล่าวถึงความหมายของการวางแผนไว้ว่า การวางแผนคือ กระบวนการของการตัดสินใจ ภายใต้สภาวะการณ์ที่ไม่มีความแน่นอน หรือกระบวนการของการเลือกกลวิธีที่มีหลักการ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มีความแน่นอนได้นั่นเอง

สวานิจิตร สุนทรทรัพย์ (2524) ได้กล่าวถึงความหมายของการวางแผนไว้ว่า การวางแผนเป็นกระบวนการกำหนดทางเลือกที่จะดำเนินการในอนาคต เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการโดยวิธีการที่ให้ประโยชน์สูงสุด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้กล่าวถึงความหมายของการวางแผนไว้ว่า - การวางแผนคือการคิดหาทางเลือก (ล่วงหน้า) ที่ดีที่สุดในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด ให้ได้ผลคุ้มค่าที่สุด โดยการกำหนดการตามขั้นตอนอย่างมีระบบ แบบแผน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้

จะเห็นได้ว่า การวางแผนนั้นกล่าวถึง กระบวนการกำหนดทางเลือกเพื่อการตัดสินใจเลือกวิธีดำเนินการของหน่วยงานหรือองค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ความสำคัญของการวางแผน

การวางแผนเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการบริหารงาน การวางแผนที่ดีจะช่วยให้ผู้บริหารทราบถึงวัตถุประสงค์ นโยบาย และแนวปฏิบัติในการทำงาน ซึ่งจะมีผลให้การควบคุมการดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ มีผู้ให้ความสำคัญของการวางแผนไว้ดังนี้

เกียรติ ชัยนิพนธ์ (2519) ได้สรุปถึงความสำคัญและประโยชน์ของการวางแผนไว้ดังนี้

1. ช่วยให้การบริหารงานเป็นไปโดยประหยัดทั้งงบประมาณ เวลา และแรงงานของเจ้าหน้าที่
2. การทำงานตามแผนย่อมเป็นการง่ายและสะดวกแก่การปฏิบัติ

3. ช่วยในการอำนวยความสะดวก การแบ่งงาน การประสานงาน การตรวจสอบและ การควบคุมงานในจังหวัดที่เหมาะสม และได้ผลดียิ่งขึ้น

4. ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ ถูกต้องตรงกับหลักการของระบบการ บริหารที่ดี

5. ขจัดปัญหาเรื่องการเสี่ยงต่อความล้มเหลวของการปฏิบัติงาน

6. การวางแผนช่วยให้เกิดความเข้าใจหน่วยงานของเจ้าหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น

7. ทำให้หน่วยงานบรรลุเป้าหมายด้วยดี

8. การวางแผนช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจและลงมือปฏิบัติได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

9. ช่วยให้เจ้าหน้าที่ผู้ร่วมปฏิบัติตามแผน รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน และตระหนักถึง ความสำคัญของตนเองในการปฏิบัติตามแผน

10. ช่วยให้ฝ่ายบริหารสามารถประเมินผล และตรวจสอบผลความก้าวหน้าของ งานได้ง่าย

11. การวางแผนช่วยจัดการทำงานซ้ำซ้อนกัน

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ (2529) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวางแผนการศึกษา ไว้ดังนี้

1. เป็นระบบหรือกลไกที่ช่วยให้มีการค้นคิดอย่างมีเหตุผลในการเลือกทิศทางที่ จะพัฒนาการศึกษาและเป็นระบบที่คำนึงถึงความเป็นไปได้ในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถ ดำเนินการการตามทิศทางที่มุ่งหวัง

2. ช่วยคิดหาทางเลือกที่มีหลักเกณฑ์ในการพัฒนาการศึกษา ที่จะก่อให้เกิดผลดี ที่สุดโดยใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด ภายใต้เงื่อนไขระยะเวลาที่จำกัด

3. ช่วยเสริมสร้างให้มีการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประเทศโดยส่วนรวม

ประมวล เสนาฤทธิ (2526) ได้สรุป ความสำคัญของการวางแผนไว้ดังนี้

1. การวางแผนเป็นเครื่องช่วยให้มีการตัดสินใจอย่างมีหลักเกณฑ์ เพราะได้มี การศึกษาสภาพเดิมในปัจจุบันแล้วกำหนดสภาพใหม่ในอนาคต ซึ่งได้แก่ การสร้างวัตถุประสงค์

หรือเป้าหมายแล้วหาช่องทางที่จะทำให้สำเร็จตามที่มุ่งหวัง นักวางแผนมีหน้าที่จัดทำรายละเอียดของงาน จัดลำดับความสำคัญรวมทั้งข้อเสนอแนะที่ควรจะเป็นต่าง ๆ เพื่อให้ผู้มีหน้าที่ตัดสินใจพิจารณา

2. การวางแผนเป็นศูนย์กลางประสานงาน เช่น ในการจัดการศึกษาเราสามารถให้การวางแผนเพื่อประสานงานการศึกษาทุกระดับ และทุกสาขาให้สอดคล้องกันได้
3. การวางแผนทำให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ เป็นไปโดยประหยัดมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพราะการวางแผนเป็นการคิดและคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าและเสนอทางเลือกที่จะก่อให้เกิดผลดีที่สุด
4. การวางแผนเป็นเครื่องมือในการควบคุมของนักบริหาร เพื่อติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานของฝ่ายต่าง ๆ ให้เป็นไปตามนโยบายและเป้าหมายที่ต้องการ

สนานจิตร์ สุนทรทรัพย์ (2524) ได้สรุปความสำคัญของการวางแผนไว้ดังนี้

1. การวางแผนช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด เนื่องจากมีการวิเคราะห์ทางเลือกเพื่อให้ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดแต่ได้ผลมากที่สุด
2. การวางแผนช่วยให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ เนื่องจากมีการกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงานอย่างแน่นอน เป็นแนวทางให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท เพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน
3. การวางแผนช่วยลดความขัดแย้งในองค์การหรือหน่วยงาน เนื่องจากมีการกำหนดขั้นตอนการทำงานตลอดจนบทบาทหน้าที่ ช่วยให้การงานไม่สับสนซ้ำซ้อน
4. การวางแผนช่วยให้ผู้บริหารสามารถคาดคะเนล่วงหน้า ถึงปัญหาและอุปสรรคอันอาจเกิดขึ้นและสามารถปรับใช้สถานการณ์ทั้งดีและเลวให้เกิดประโยชน์ได้
5. การวางแผนช่วยให้สามารถควบคุมงานได้อย่างมีระบบและไม่ก่อให้เกิดผลในทางลบ
6. การวางแผนช่วยให้การพัฒนาหรือแก้ปัญหาขององค์การ หรือหน่วยงานเป็นไปอย่างทันเหตุการณ์ เนื่องจากได้มีการวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีระบบทำให้สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และมีการดำเนินการที่ทันต่อเหตุการณ์
7. การวางแผนจะช่วยให้การพัฒนาทุกด้าน ทุกระดับสอดคล้องต้องกันเป็นการ

ลดความซ้ำซ้อนในการใช้ทรัพยากร

8. การวางแผนจะช่วยให้เกิดการประสานกันระหว่างหน่วยงานที่มีกิจกรรมเหมือนคล้ายคลึง หรือเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน

9. การวางแผนช่วยให้องค์การหรือหน่วยงาน สามารถกำหนดอนาคตของตนได้ แม้การวางแผนจะเกี่ยวข้องกันกับการกะเกณฑ์ล่วงหน้า แต่ก็มีผู้กล่าวว่า นักวางแผนต่างจากหมอดูตรงที่หมอดูพยายามทำนายว่า จะเกิดอะไรขึ้นในอนาคต แต่นักวางแผนพยายามจะควบคุมสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยการวิเคราะห์สถานการณ์ล่วงหน้าและเตรียมการเพื่อกันและแก้ปัญหาอันอาจเกิดขึ้น

อูทซ์ บัญประเสริฐ (2532) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวางแผนไว้ว่า การวางแผนเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการบริหารที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เป็นงานสำคัญยิ่งในกระบวนการบริหารและการจัดการของหน่วยงานและระบบบริหารทั้งระบบ รายละเอียดที่แสดงไว้ในแผนจะเป็นเค้าโครงของสิ่งที่คาดว่าจะต้องปฏิบัติจัดทำในอนาคต เป็นกิจกรรมที่คาดหวังว่าจะต้องปฏิบัติ เค้าโครงการทำงานและรายละเอียดต่าง ๆ นั้น เป็นผลมาจากการค้นหาและกำหนดวิธีทำงานในอนาคต เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือเป็นประโยชน์ต่อองค์การมากที่สุด และโดยเฉพาะในขั้นตอนที่แสดงรายละเอียดเฉพาะจุด จะแสดงให้เห็นว่าจะมีการกระทำอะไร ทำที่ไหน เมื่อใด ให้ใครทำ ทำอย่างไร ตลอดจนให้รายละเอียดอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่า การวางแผนนั้นเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหารงานที่เป็นระบบ จะช่วยให้การตัดสินใจอย่างมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดวิธีดำเนินงานในอนาคต เพื่อให้การบริหารงานบรรลุวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพ

กระบวนการวางแผน

สนานจิตร์ สุกนธทรัพย์ (2524) ได้กล่าวถึงความหมายของ กระบวนการวางแผนไว้ว่า กระบวนการวางแผน หมายถึง วิธีการที่อาศัยหลักเหตุผลในการกำหนดว่าจะทำอะไรในอนาคต จะทำอย่างไร และจะวัดได้อย่างไรว่าผลการดำเนินงานเป็นไป

ตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงพอ โดยวิธีการนั้นต้องกำหนดเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน ซึ่งมีผู้กำหนดขั้นตอนในกระบวนการวางแผนไว้ดังนี้

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ (2529) ได้กล่าวถึงกระบวนการ ขั้นตอนในการวางแผนการศึกษาไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการวางแผน เป็นขั้นตอนเตรียมการได้แก่ การจัดหน่วยงาน เพื่อทำหน้าที่วางแผน จัดรูปโครงสร้าง ระบบและกลไกต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้การวางแผนดำเนินการได้ สร้างเครื่องมือและหาวิธีปฏิบัติในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล

2. ขั้นดำเนินงานการวางแผนเป็นขั้นตอนดำเนินงานวางแผน ซึ่งมีการดำเนินงานสรุปได้ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ วิจัยสภาพปัจจุบัน ซึ่งการวิจัย จะช่วยชี้ให้เห็นความสำเร็จ ข้อบกพร่องหรือความล้มเหลวในการบริหารงาน ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

2.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย และค่าใช้จ่าย

2.3 การทดสอบความเป็นไปได้ เป็นการตรวจสอบให้แน่ใจอีกครั้งว่าเป้าหมายที่วางไว้นั้นเป็นไปได้ และมีความแน่นอน

3. ขั้นกำหนดหรือจัดทำแผน ในการกำหนดหรือจัดทำแผนนี้ จะต้องระบุหลักการสำคัญ แนวนโยบาย ทางเลือกเพื่อเสนอให้ผู้บริหารตัดสินใจ ในการเสนอสาระสำคัญจะต้องคำนึงถึงหลัก 2 ประการ คือ

3.1 ความกะทัดรัดและชัดเจน ต้องชัดเจนทั้งภาษาและรูปแบบของแผน

3.2 มีความสมบูรณ์ในตัวของแผนคือ มีองค์ประกอบต่าง ๆ ของแผนครบ

ถ้วน

4. ขั้นการจัดทำรายละเอียดของแผน การทำแผนให้เกิดผลในทางปฏิบัติต้องกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะดำเนินการทั้งหมด

5. ขั้นการนำแผนไปปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่นำโครงการต่าง ๆ ไปปฏิบัติ จะต้องจัดทำแผนประจำปี หรือการจัดทำงบประมาณประจำปี มีการจัดสรรทรัพยากรทั้งคน เงิน และวัสดุ ให้แต่ละโครงการเพื่อดำเนินงานตามแผนที่ได้กำหนดไว้

6. ขั้นการติดตามประเมินผล ปรับแผน และจัดทำแผนใหม่ เมื่อมีการนำแผนไปปฏิบัติแล้วจะต้องมีการดำเนินการติดตาม ควบคุมและกำกับการทำงานเพื่อตรวจสอบว่ามีการปฏิบัติจริงหรือไม่ ซึ่งการติดตามผลและประเมินผลแผน เป็นการชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในแผน ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานต่าง ๆ เป็นข้อมูลที่น่ามาใช้ในการปรับแผน และเป็นพื้นฐานในการจัดทำแผนใหม่อีกด้วย

ประมวล เสนาฤทธิ (2526) ได้กล่าวถึงกระบวนการในการวางแผนการศึกษาไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมการ ได้แก่ การกำหนดวิธีการวางแผน กำหนดโครงสร้างและกลไกการทำงาน รวบรวมข้อมูลที่จำเป็น กำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการศึกษา เป็นต้น

2. การวางแผนเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด และนักวางแผนมักจะนึกถึงเฉพาะขั้นตอนนี้กันเป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมหลักของขั้นตอนนี้ครอบคลุมถึงการศึกษา วิจัยสถานการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันทางการศึกษา ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ การกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาในอนาคต การประมาณการวงเงินค่าใช้จ่าย การกำหนดเป้าหมายและจัดลำดับความสำคัญ และการทดสอบแนวทางเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

3. การจัดทำแผน เป็นการเตรียมเอกสารแผนที่ระบุการทำงาน เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายและนโยบาย เพื่อให้หน่วยงานหรือผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจพิจารณาให้ความเห็นชอบและมอบหมายให้ฝ่ายปฏิบัตินำไปจัดทำแผนและเฝ้าติดตามต่อไป

4. การจัดทำรายละเอียดของแผน เนื่องจากการจัดทำแผนไม่ได้ระบุรายละเอียดไว้พอที่จะนำไปปฏิบัติได้ หลังจากที่มีการอนุมัติแผนแล้ว หน่วยงานที่รับผิดชอบจำเป็นต้องจัดทำรายละเอียดเป็นแผนงานโครงการ ตลอดจนพื้นที่ปฏิบัติการต่อไป

5. การนำแผนไปปฏิบัติ ได้แก่ การจัดทำแผนประจำปี เพื่อประกอบในการของงบประมาณ และแผนปฏิบัติการประจำปีหลังจากที่ได้รับอนุมัติงบประมาณแล้ว ซึ่งหมายถึงการบริหารและการจัดการนั่นเอง

6. การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแผน เมื่อมีการนำแผนไปปฏิบัติแล้วจะต้องมีการติดตาม ประเมินผลเพื่อตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน และรวบรวมข้อมูลสำหรับปรับปรุงหรือเตรียมการวางแผนในวงจรหรือกระบวนการรอบต่อไป

ประสาน สุขรังสรรค์ (2525) ได้กล่าวถึงกระบวนการในการวางแผนพัฒนาจังหวัดไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นกำหนดแผน ซึ่งได้แก่ การเก็บรวบรวมสถิติข้อมูลที่ใช้ในการวางแผน การวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ การวางแผนทางและการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และการจัดทำแผน

2. ขั้นนำแผนไปปฏิบัติ ได้แก่ การจัดทำโครงการระยะสั้น (ประจำปี) หรือแผนปฏิบัติการ การเสนอของขบประมาณประจำปีและเงินจากแหล่งอื่น ๆ การปฏิบัติตามแผนและโครงการที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ หรือได้รับเงินอุดหนุนจากแหล่งต่าง ๆ

3. ขั้นติดตามประเมินผล ได้แก่ การประเมินผลตามนโยบายและมาตรการที่กำหนดไว้ การจัดทำรายงานความก้าวหน้า การปฏิบัติตามกำหนดระยะเวลา

สนานจิตร์ สุนทรทรัพย์ (2524) ได้กำหนดขั้นตอนของกระบวนการวางแผนไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นวางแผน เป็นขั้นตอนการกำหนดอนาคตที่ต้องการคือ สิ่งที่ต้องการจะให้เป็นในระยะเวลาที่กำหนด วิธีการดำเนินงานให้บรรลุผลที่ต้องการ ไปจนถึงวิธีการตรวจสอบว่าการดำเนินงานได้ผลตามที่กำหนดวัตถุประสงค์ไว้หรือไม่

2. ขั้นปฏิบัติตามแผน เป็นการนำแผนปฏิบัติ

3. ขั้นประเมินผล เป็นการตรวจสอบผลกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้เพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้แบ่งขั้นตอนการวางแผนออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียม ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลและเตรียมทรัพยากร

2. ขั้นวางแผน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูล และวางแผนทางแก้ปัญหา กำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติและประเมินผล

3. ขั้นปฏิบัติตามแผน ได้แก่ การมอบหมายงาน และการดำเนินการตามแผนที่วางไว้

4. **ขั้นติดตามประเมินผล** ได้แก่ การตรวจสอบผลที่ได้จากการปฏิบัติงานและจัดทำรายงาน

อู๋ชัย ชรรรมเคโซ (2527) ได้แบ่งขั้นตอนหรือกระบวนการวางแผนออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. **ขั้นการเตรียมการวางแผน** ประกอบด้วยการศึกษาสภาพปัจจุบันที่เป็นปัญหาและความต้องการ การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายและนโยบายในการแก้ปัญหา
2. **ขั้นการวางแผน** เตรียมบุคลากรฝ่ายวางแผน เตรียมวิธีการและกิจกรรมในการวางแผนว่าจะทำอะไรก่อนหลัง เตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล
3. **ขั้นการปฏิบัติตามแผน** หรือการนำแผนไปปฏิบัติ จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ดำเนินการตามโครงการที่มีในแผนปฏิบัติการประจำปีตามลำดับของโครงการก่อน-หลัง
4. **ขั้นการประเมินผลแผน** เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการวางแผนและสำคัญที่สุดจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินผลแผน วิธีการประเมินผล

อู๋ชัย บุญประเสริฐ (2532) ได้กล่าวถึงขั้นตอนสำคัญของการวางแผนในระดับปฏิบัติการไว้ 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์
2. การกำหนดแผนงาน โครงการ และเป้าหมายของการปฏิบัติงานในช่วงระยะต่าง ๆ ซึ่งแสดงวิธีการดำเนินงานที่คาดว่าจะเหมาะสมที่สุดที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการ
3. การกำหนดและประมาณการความต้องการทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงาน
4. การจัดสรรทรัพยากรหรืองบประมาณ
5. การจัดรูปงานและนำแผนออกปฏิบัติ ซึ่งหมายถึงการบริหารแผน และโครงการที่ได้กำหนดรายละเอียดไว้แล้ว
6. การจัดระบบการติดตาม ควบคุม กำกับ และประเมินผลการปฏิบัติตามแผน

7. การทบทวนตรวจสอบและแก้ไขการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน ซึ่งได้กำหนดไว้แล้วเพื่อให้เกิดผลดียิ่งขึ้น
8. การหมุนเวียนเข้าสู่วงจรการวางแผนใหม่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาสภาพและปัญหาการวางแผนใน 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลแผน รวมทั้งผลการปฏิบัติตามแผน

ปัญหาในการวางแผน

- เกียรติ ชัยพิพัฒน์ (2519) ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคของการวางแผนไว้ดังนี้
1. เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ในเรื่องหลักวิชาการเกี่ยวกับการวางแผน
 2. ความยากลำบากในการค้นหาข้อเท็จจริง และรวบรวมสถิติข้อมูลในการวางแผนซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดของการวางแผน เมื่อขาดข้อมูลและสถิติข้อเท็จจริงแล้วก็ไม่สามารถจะวางแผนที่ดีได้
 3. เป็นการขัดกับนิสัยและความเคยชินของคนโดยทั่วไป ที่ไม่ชอบคิดล่วงหน้าก่อนการกระทำเลยถือว่าการสร้างภาระและความยุ่งยากจึงไม่ชอบคิดวางแผน
 4. ความเคยชินในระบบการบริหารราชการไทย ที่ผู้บังคับบัญชาชอบใช้สามัญสำนึกในการสั่งงาน ส่วนผู้ใต้บังคับบัญชาชอบทำงานตามสั่ง เพราะทำงานตามสั่งง่ายดีไม่ต้องเสียเวลาคิดก่อนทำ ชอบแก้ปัญหาเฉพาะหน้าจึงไม่ชอบวางแผนการทำงานล่วงหน้า
 5. สภาพของสังคมวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ ทำให้คนโดยทั่วไปไม่คิดวางแผนล่วงหน้าก่อนการกระทำ ปล่อยให้เป็นที่ไปตามยถากรรมตามโชคกลางหรือเป็นที่ไปตามดวง เป็นต้น
 6. การวางแผนล่วงหน้าเป็นระบบวิธีการทำงานขัดต่อการทำตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจในการบริหาร หรือขัดต่อผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้มีอำนาจในการบริหาร การวางแผนจึงไม่ได้รับการสนับสนุนโดยทั่วไป
 7. ขาดความร่วมมือและการประสานงานที่ดี จากผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการวางแผนที่ดีจะต้องอาศัยความร่วมมือและการประสานงานที่ดี จากผู้ที่เกี่ยวข้อง ถ้าหาก

เป็นแผนที่เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานที่ต่างสังกัดด้วยแล้ว การวางแผนมักจะประสบความล้มเหลวเสียตั้งแต่เริ่มต้น

8. ขาดนักวิชาการในการวางแผน เนื่องจากแผนงานนั้นประกอบด้วยกิจกรรมเฉพาะด้าน หลายกิจกรรมซึ่งต้องการผู้มีความรู้เฉพาะด้านเหล่านั้น เป็นผู้ให้คำปรึกษา เช่น นักวิชาการด้านเกษตร สถาปนิก วิศวกรโยธา วิศวกรชลประทาน เป็นต้น

9. การให้ส่วนกลางวางแผนงานให้ส่วนภูมิภาค ไม่ถูกต้องตามหลักการ เพราะแผนนั้นจะไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของส่วนภูมิภาค แผนนั้นอาจจะกลายเป็นแต่เพียงแผ่นกระดาษเท่านั้น

10. เมื่อมีการสับเปลี่ยนโยกย้าย หรือรับตำแหน่งใหม่ของผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาใหม่มักจะเริ่มทำแผนใหม่ขึ้นเป็นของตนเอง เพราะอยากได้ชื่อเสียง ไม่ชอบทำตามแผนของคนเก่า ทั้ง ๆ ที่ได้วางไว้แล้วเป็นอย่างดี

11. ผู้ปฏิบัติตามแผนมักกล้าเอียงไม่ชอบปฏิบัติตามแผนเพราะรู้สึกว่าจะตนเองต้องถูกผูกมัดให้ทำตามแผน ถูกเร่งรัดให้ทำงานตามจังหวะเวลา และต้องถูกควบคุมโดยใกล้ชิด

12. การจัดระบบปกครองทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายข้าราชการอยู่เสมอ ข้าราชการจึงไม่ค่อยจะมีความผูกพันต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง จึงรู้สึกขัดกับการทำงานที่ต้องวางแผนระยะยาว เพื่อท้องถิ่นนั้น ๆ

เทียนฉาย กิระนันท์ (2530) ได้กล่าวถึง อุปสรรคของแผนและการวางแผนไว้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในอนาคต เนื่องจากแผนและการวางแผนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอนาคตมีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานไปหลาย ๆ ปี ในอนาคตจึงทำให้แผนนั้น มีโอกาสที่จะคลาดเคลื่อนไปได้มาก เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันจากที่คาดหมายไว้ในแผน การดำเนินงานต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแผนก็จะถูกกระทบไปด้วย ทำให้ต้องมีการพิจารณาปรับเปลี่ยนแนวทางหรือวิธีดำเนินการบางประการเสียใหม่ ซึ่งเรียกว่าการปรับแผน

2. ความบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการวางแผน ความบกพร่องที่เกิดจากข้อมูลข้อสนเทศ สถิติรวมทั้งวิธีการที่ใช้ในการประมาณหรือคาดหมายเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอนาคต

ที่เกี่ยวข้องกับแผนนั้น ๆ การตรวจสอบและสร้างความมั่นใจในแหล่งข้อมูล ข้อเสนอเทศ และสถิติที่นำมาใช้ก็ดี ตลอดจนความรู้ในวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการประมาณค่าก็ดี จึงต่างมีผลต่อความถูกต้องสมบูรณ์ของแผนทั้งสิ้น

3. ความบกพร่องที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผน ได้แก่ การไม่ยอมรับแผน การไม่รับรู้ความสำคัญของแผน ความไม่ศรัทธาในแผนที่ได้รับการจัดทำขึ้น ความเคยชินในการปฏิบัติงานอย่างไม่มีแผน แผนมีความแคบและกระชับมากเกินไป จนทำให้ไม่เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะแผนที่จำกัดความคิดริเริ่มในการปฏิบัติงาน

สนานจิตร์ สุนทรทรัพย์ (2524) ได้สรุปปัญหาในการวางแผนไว้ 2 ประเด็นคือ

1. ข้อจำกัดภายนอก ปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1.1 สภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลง บางอย่างไม่อาจคาดหมายล่วงหน้าได้อย่างชัดเจน ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงแผน เช่น

1.1.1 ปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น การขึ้นราคาน้ำมันอย่างฉับพลันต่อเนื่องและในอัตราสูง ทำให้ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาเพิ่มมากขึ้น จึงต้องมีการตัดทอนโครงการหรือลดเป้าหมายลง

1.1.2 ปัญหาทางสังคม เช่น ความต้องการด้านการศึกษาของเด็กอพยพ ในบางท้องที่ตามชนบท ผู้ปกครองได้ให้เด็กขาดเรียนเพื่ออพยพมารับจ้างในเมือง แต่เมื่อมาอยู่ในสังคมอุตสาหกรรม ทำให้ได้ค่าจ้างต่างกันตามวุฒิ ทำให้เกิดความดิ้นรนที่จะเข้าศึกษาต่อให้มีความรู้และรายได้สูงขึ้น นอกจากนั้นค่านิยมบางอย่างที่เปลี่ยนไปในคนบางกลุ่ม เช่น การให้สตรีมีโอกาสดูเรียนในระดับสูงมากขึ้น ก็ทำให้การวางแผนการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปด้วย

1.1.3 ปัญหาทางการเมือง เช่น ในเขตชายแดนที่มีปัญหาการสู้รบ การวางแผนสนับสนุนหน่วยงานการศึกษาในพื้นที่ดังกล่าว ก็ต้องเปลี่ยนแปลงให้แตกต่างจากพื้นที่ปกติ นอกจากนั้นในบางท้องที่อาจมีความต้องการที่ต้องตอบสนองให้ต่างจากพื้นที่ทั่วไป เช่น การวางแผนให้มีการเปิดสอนวิชาศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น

1.2 ปัญหาความล่าช้าในการวางแผนการศึกษาให้รับกับความเปลี่ยนแปลงด้านอื่น เช่น ในระยะแรกที่มีการวางแผนครอบครัวได้ผลและจำนวนเด็กเกิดเริ่มลดลง

การวางแผนเกี่ยวกับจำนวนประชากรในวัยเรียนยังวางในลักษณะที่เพิ่มเป็นสมการเส้นตรง
 เนี้จึงจะมีการตื่นตัวรับตามความเปลี่ยนแปลงด้านประชากรในช่วงแผนที่ 5

1.3 การกำหนดวัตถุประสงค์และนโยบายในระดับสูง ยังไม่มีการคำนึง
 ถึงความต้องการอันจำเป็นของแต่ละท้องถิ่นเท่าที่ควร ในขณะที่เดียวกันการวางแผนในระดับ
 ท้องถิ่นบางแห่งยังไม่สอดคล้องกับนโยบายที่กำหนดไว้ในระดับสูง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะขาด
 ข้อมูล

1.4 บางครั้งแผนและโครงการที่วางไว้ไม่มีการปฏิบัติ เนื่องจากไม่ได้
 รับงบประมาณตามแผน

1.5 ความไม่คล่องตัวในการปรับแผนทำให้มีการดำเนินงานโครงการที่ไม่
 สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

1.6 ผู้ประเมินผลภายนอกไม่เข้าใจหลักและวิชาการประเมินผลทำให้การ
 ประเมินไม่ก่อให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์เท่าที่ควร

2. ข้อจำกัดภายใน ปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

2.1 ขาดข้อมูลในการวางแผนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ในหน่วยงานวางแผน
 ไม่มีการรวบรวมข้อมูลเอง ใช้ระบบข้อมูลกลาง เช่น จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ
 ทำให้ข้อมูลไม่ทันสมัย หรือไม่อยู่ในรูปแบบที่ต้องการภายในระยะเวลาที่ต้องการ สำหรับ
 หน่วยงานที่สำรวจข้อมูลเอง บางครั้งข้อมูลที่ได้อาจไม่น่าเชื่อถือ

2.2 วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผนงานและโครงการมีลักษณะวัดไม่ได้
 ทำให้ไม่มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นไปในแนวเดียวกันและวัดผลได้ยาก

2.3 ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญของแผนงานหรือโครงการไว้ก่อน เมื่อ
 มีการตัดทอนงบประมาณจึงต้องเริ่มตัดสินใจกันใหม่ ทำให้การดำเนินการล่าช้า

2.4 แผนงานและโครงการที่วางไว้ไม่สอดคล้องกับนโยบาย เนื่องจาก
 ไม่เข้าใจวิธีการดำเนินการ

2.5 ไม่มีการเตรียมบุคลากรเพื่อการปฏิบัติตามแผนอย่างเพียงพอ

2.6 กระบวนการวัดผลไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

อุทัย บุญประเสริฐ (2523) ได้สรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการระบบงานวางแผนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไว้ดังนี้

1. ระบบการวางแผนขาดการประสานที่ดี ระหว่างการทำแผน การจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนโครงการตามแผน และการประเมินโครงการตามแผน ทั้งในรูปแบบเบ็ดเสร็จ และในรูปที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง
2. หน่วยงานแทบทุกระดับในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในระดับคณะและระดับแผนกวิชา มีความต้องการปรับปรุงความสามารถในการวางแผนของตนเอง มีการสร้างแบบข้อมูลที่จำเป็นสำหรับแผนงานของตนเอง
3. มีความจำกัดของข้อมูลและสารสนเทศ การจัดเตรียมข้อมูลในแต่ละระดับ ยังมีได้เคยมีการกระทำกันอย่างมีระบบระเบียบมาก่อน
4. หน่วยงานอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัย (นอกเหนือไปจากส่วนกลาง) ทั้งในระดับคณะและแผนกยังไม่เข้าใจอย่างแท้จริง ในบทบาทและหน้าที่ของฝ่ายวางแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัย
5. ปัญหาเกี่ยวกับความต่อเนื่องในนโยบายการบริหารงานและแผนงาน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนตัวผู้บริหาร และวาระของผู้บริหารในระดับสูงของมหาวิทยาลัย
6. ปัญหาเกี่ยวกับวิธีการ และการกำหนดลำดับความสำคัญของงานให้ชัดเจน ในหน่วยงานแต่ละระดับ ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่การปรับตัวในทางปฏิบัติ ในกรณีที่มีการจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนโครงการตามแผนไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้
7. ปัญหาเกี่ยวเนื่องกับแนวคิดของการมีระบบแผนงาน ที่เป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายในองค์การ
8. ปัญหาร่วมที่ผู้บริหารแทบทุกคนมักจะกล่าวถึงคือ เรื่องงบประมาณคือ การไม่ได้รับงบประมาณตามแผนการที่วางไว้ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากในการปฏิบัติ
9. การขาดรายงานผลการบริหารงานของผู้บริหารที่เป็นระบบระเบียบแน่นอน ในทุกระดับหน่วยงาน ขาดรายงานความก้าวหน้าของแผนงานที่จำเป็นในโครงการต่าง ๆ
10. ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถของหน่วยงานวางแผนกลางของมหาวิทยาลัย ทั้งในฐานะที่เป็นองค์การสำหรับการประสานงานวางแผนในระดับมหาวิทยาลัย และในส่วนที่เป็นองค์การกลางสนับสนุนหน่วยงานในระดับอื่น ๆ

11. ปัญหาปลีกย่อยอื่น ๆ เช่น ปัญหาคณานิยม ปัญหาเรื่องผู้บริหารหน่วยงานต่าง ๆ สนใจแต่ประโยชน์ของตนเอง และกลุ่มมากกว่าการพิจารณาในส่วนรวมทั้งมหาวิทยาลัย ปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือในการทำแผนและการปฏิบัติตามแผน ปัญหาการยึดเอาแผนพัฒนาเป็นพิมพ์เขียวตายตัวของมหาวิทยาลัย ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารในระดับคณะและแผนกบางส่วนมีทัศนคติต่อการวางแผนมหาวิทยาลัยในปัจจุบันว่า เป็นการวางแผนแบบแผนของศูนย์กลาง ปัญหาเกี่ยวกับข้อสงสัยในเรื่องความสามารถของหน่วยงานวางแผนและผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนของมหาวิทยาลัย

กล่าวโดยสรุป ปัญหาในการวางแผนเกิดจากทั้งองค์ประกอบภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาการขาดความรู้ความสามารถของบุคลากรที่ทำหน้าที่วางแผนและข้อมูลที่จำเป็นในการวางแผน และองค์ประกอบภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการกำหนดวัตถุประสงค์และนโยบายในระดับสูง ไม่คำนึงถึงความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น

การพัฒนาสุขภาพนักเรียนในโรงเรียน

การส่งเสริมสุขภาพเด็กวัยเรียน ซึ่งเป็นกลุ่มที่จะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่และจะมีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์ความเจริญของประเทศ จำเป็นต้องปลูกฝังความรู้ความเข้าใจ และได้รับการดูแลสุขภาพอนามัยที่ดี ตลอดจนปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่มีผลต่อสุขภาพให้ถูกสุขลักษณะ การจัดกิจกรรมตามกลวิธีดังกล่าว ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเด็ก และเหมาะสมกับความเป็นไปได้ของทรัพยากรโดยประสานการดำเนินงานระหว่างเจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุขอย่างใกล้ชิด

ความหมายของคำว่าสุขภาพ

องค์การอนามัยโลก ได้ให้ความหมายของสุขภาพว่า สุขภาพ หมายถึงภาวะแห่งความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ รวมถึงการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี และคำว่าสุขภาพนี้มีได้หมายความเฉพาะเพียงแต่ปราศจากโรค หรือปราศจากทพณสภาพเท่านั้น (สุชาติ โสโมประยูร, 2526)

โครงการสุขภาพในโรงเรียน

ในการพัฒนาสุขภาพนักเรียน หน่วยงานรับผิดชอบได้กำหนดงานหรือโครงการด้านสุขภาพขึ้นในโรงเรียน ซึ่งโครงการในลักษณะดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ครอบคลุมหลายด้าน

ฟอง เกิดแก้ว (2517) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์เฉพาะของโครงการสุขภาพในโรงเรียนไว้ 3 ประการดังนี้คือ

1. เพื่อป้องกันและปรับปรุงสุขภาพนักเรียน ครู และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ โดยการจัดบริการด้านสุขภาพให้เพียงพอและเหมาะสม
2. เพื่อสร้างเสริมและปรับปรุงการปฏิบัติ ทักษะคติ ความรู้ ตลอดจนความเชื่อของนักเรียน และเจ้าหน้าที่ในโรงเรียนทางด้านสุขภาพให้ถูกต้อง โดยการให้ความรู้ทางด้านการศึกษาและประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ดี
3. เพื่อจัดโรงเรียนให้ปลอดภัยและมีสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะ อันเป็นการป้องกันสุขภาพของครูและนักเรียน ตลอดจนทำให้การเรียนรู้จากประสบการณ์มีความหมายยิ่งขึ้น

บุชเชอร์ (อ้างถึงใน ขวลิขิต นพทวงศ์, 2528) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการสุขภาพในสถานศึกษาไว้ 7 ประการดังนี้คือ

1. เพื่อแก้ไขความผิดปกติทางร่างกาย อาการผิดปกติทางร่างกายของนักเรียนสามารถแก้ไขได้โดยการจัดดำเนินการของโครงการสุขภาพ เช่น การแนะนำสุขภาพเพื่อแก้ไขเกี่ยวกับทรวดทรง การนั่ง การนอนที่ถูกลักษณะ การยืนและการบริหารร่างกาย เป็นต้น
2. เพื่อกำจัดโรคติดต่อในโรงเรียน โครงการนี้ต้องการกำจัดโรคติดต่อที่ระบาดในโรงเรียนได้น้อยลงหรือหมดไป
3. เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน การดูแลส่งเสริมและปรับปรุงอาคาร สถานที่ ต้นไม้ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ให้ดีขึ้น เพื่อให้สถานศึกษาเป็นที่น่าอยู่และส่งเสริมความเจริญของนักเรียนทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคม รวมทั้งความปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ อุบัติเหตุและอันตรายต่าง ๆ อันเป็นผลที่ได้จากการจัดสภาพ

สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้ถูกลักษณะ

4. เพื่อพัฒนาความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา บ้าน และชุมชนในการที่จะส่งเสริมพัฒนาด้านสุขภาพอนามัย ให้ทุกฝ่ายมีความรู้ ความเข้าใจบทบาทและความรับผิดชอบของตนเอง

5. เพื่อพัฒนาและรักษาไว้ซึ่งสุนทรีย์ที่ต้องการ เพื่อจัดดำเนินการปลูกฝังด้านสุนทรีย์ที่ดีให้แก่เด็กนักเรียนเพื่อจะปฏิบัติต่อไป จนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต อันจะเป็นผลดีต่อสุขภาพของนักเรียนเอง และต่อสุขภาพในชุมชนเป็นอย่างมาก

6. เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจทางสุขศึกษา การเรียนการสอนที่มุ่งจะให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องการ คือ มีความรู้ เจตคติ และเกิดสุขปฏิบัติขึ้นจากการเรียนการสอนสุขศึกษา

7. เพื่อพัฒนาเจตคติทางสุขภาพที่ต้องการ ให้มีสุขปฏิบัติและสถานการณ์ในชีวิตของนักเรียนดีขึ้น การเห็นคุณค่าของการมีสุขภาพดีเป็นสิ่งที่ต้องการส่งเสริมเพื่อให้มีสุขปฏิบัติในตนเอง ในการรักษาปรับปรุงสุขภาพให้ดีขึ้น ซึ่งจะทำให้สถานการณ์ในชีวิตเจริญและพัฒนาอย่าง ๗ ขึ้นไป

จะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ของโครงการสุขภาพในโรงเรียนครอบคลุมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพอนามัยของบุคลากรในโรงเรียนโดยการให้ความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้อง ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งเป็นกรอบในการกำหนดขอบข่ายงานสุขภาพในโรงเรียน

ขอบข่ายงานสุขภาพในโรงเรียน

พอง เกิดแก้ว (2517) ได้ระบุขอบข่ายของโครงการสุขภาพในโรงเรียนไว้ 4 ประการ คือ

1. การสุขภาพภายในโรงเรียน หรือการจัดโรงเรียนให้ถูกลักษณะ ได้แก่ การจัดสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุอันตรายและการเจ็บป่วยอื่น ๆ ตลอดจนการจัดโรงเรียนให้เกิดความสะอาดสวยงาม เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพทางกาย ทางใจแก่นักเรียน ครู และบุคลากรต่าง ๆ ในโรงเรียน

2. การบริการสุขภาพในโรงเรียน การจัดบริการเพื่อนิทกษสุขภาพของ

นักเรียนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เป็นต้นว่า การตรวจค้นหาความบกพร่องในด้านสุขภาพของเด็ก ให้ได้รับความช่วยเหลือแก้ไข รวมทั้งติดต่อกับพ่อแม่ผู้ปกครองอันเป็นการติดตามผลงาน การช่วยปฐมพยาบาลในโรงเรียน การควบคุมป้องกันโรคติดต่อต่าง ๆ ในโรงเรียน

3. การสอนสุขศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ การสอนความรู้ด้านสุขภาพอนามัย เพื่อให้นักเรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพอนามัยทั้ง 3 ด้านคือ ความรู้ทัศนคติ และการปฏิบัติ การสอนนี้อาจจะแยกออกสอนโดยเฉพาะหรืออาจจะสอนโดยสัมพันธ์กับวิชาอื่นหรือแทรกในวิชาอื่นก็ได้

4. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน และชุมชน งานโครงการสุขภาพในโรงเรียนจะได้ผลดีขึ้น ทางโรงเรียนจะต้องได้รับความร่วมมือจากทางบ้าน และชุมชนเป็นอย่างดี พ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องมาติดต่อกับทางโรงเรียนเสมอ โครงการด้านสุขภาพของชุมชน นักเรียนควรจะได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางกีฬา และชุมนุมทางสุขภาพหรือกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวกับสุขภาพของโรงเรียนส่วนหนึ่งนั้น ควรจะประกอบไปด้วยพ่อแม่ผู้ปกครองในชุมชนนั้น ๆ ด้วย

ขอบข่ายที่กำหนดไว้นี้ สอดคล้องกับการดำเนินงานสุขภาพ สายการศึกษาซึ่งกองสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข (2525) ได้กำหนดไว้ 4 ประการคือ

1. การส่งเสริมบุคลากรสุขภาพในโรงเรียน
2. หลักสูตรและการเรียนการสอนสุขภาพ
3. การบริการอนามัยโรงเรียน
4. การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของงานอนามัยโรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ 3 ประการคือ

1. การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
2. การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน
3. การจัดกระบวนการเรียนการสอนสุขภาพในโรงเรียน

สุชาติ โสมประยูร (2526) ได้ระบุว่า โครงการสุขภาพในโรงเรียน ที่จัดบริการให้กับนักเรียนมี 3 ด้านคือ

1. การจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางจิตใจ
2. การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนทั้งทางด้านการตรวจสุขภาพ การรักษาและป้องกันโรค และการสร้างเสริมสุขภาพให้แก่ นักเรียน
3. การจัดสอนสุขศึกษาให้เป็นไปตามหลักสูตร โดยเน้นทั้งการสอนโดยตรงและการจัดสอนสอดแทรกเข้าไปในวิชาอื่น ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

จากขอบข่ายงานสุขภาพในโรงเรียนที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนด กรอบงานสุขภาพในโรงเรียนที่จะทำการศึกษาได้ดังนี้

1. การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน
2. การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
3. การจัดกระบวนการเรียนการสอนสุขศึกษาในโรงเรียน

การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน

สนอง สกุลนราหมณ์ (2524) ได้กล่าวถึงการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน ว่า หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างแพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ ครู และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมสุขภาพ การแก้ไขและปรับปรุงความบกพร่องทางด้านสุขภาพของ นักเรียน รวมถึงบุคลากรในโรงเรียนให้อยู่ในสภาพที่ดีที่สุด

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2526) ได้กำหนดการบริการสุขภาพ ขึ้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้บริการสุขภาพในโรงเรียนมี 9 กิจกรรมเรียงตาม ลำดับดังนี้

1. นักเรียนทุกคนมีบัตรบันทึกสุขภาพประจำตัว
2. จัดสาขาภิบาลโรงเรียนและส่วมถูกสุขลักษณะ
3. ให้ภูมิคุ้มกันโรค
4. ส่งเสริมสุขศึกษา

5. นักเรียนได้รับการตรวจสุขภาพ
6. นักเรียนที่เจ็บป่วยได้รับการรักษา
7. มีการติดตามผลการรักษา
8. มีประปาโรงเรียน
9. โภชนาการในโรงเรียน

บริการข้อ 1 นักเรียนทุกคนมีบัตรบันทึกสุขภาพประจำตัว ซึ่งบัตรบันทึกสุขภาพประจำตัวมี 2 ชนิดคือ แบบ ส.ค. 3 (บัตรแข็ง) กับแบบ อร. 2 ค. (บัตรอ่อน) นักเรียนคนหนึ่งควรมีบัตรชนิดเดียวเท่านั้น และบัตรนี้จะเลื่อนตามตัวนักเรียนเมื่อนักเรียนเลื่อนชั้นเรียน

บริการข้อ 2 จัดสุขภาพภิบาลโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมลักษณะ หมายถึง การจัดการควบคุมปรับปรุงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียน ให้อยู่ในสภาพที่สามารถป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ช่วยลดอุบัติเหตุและเกิดสุขนิสัยที่ดี

บริการข้อ 3 สร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค มีโรคหลายชนิดในวัยเรียน ที่สามารถป้องกันได้ โดยการสร้างภูมิคุ้มกันโรคได้แก่ โรคคอตีบ บาดทะยัก วัณโรค โรคไทฟอยด์ และอหิวาตกโรค

บริการข้อ 4 ส่งเสริมสุขศึกษา หมายถึง การส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นความสำคัญ และยอมรับปฏิบัติตนทางสุขภาพอย่างถูกต้อง จนเป็นนิสัย

บริการข้อ 5 นักเรียนได้รับการตรวจสุขภาพ ผู้ที่ทำการตรวจสุขภาพนักเรียนได้แก่ ครู พยาบาล แพทย์ ฯลฯ ตรวจแล้วบันทึกลงในบัตรสุขภาพ

บริการข้อ 6 นักเรียนที่เจ็บป่วยได้รับการรักษา นักเรียนเจ็บป่วยควรได้รับการรักษาพยาบาลจากครู หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขรวมทั้งลงบันทึกในบัตรบันทึกสุขภาพด้วยทุกครั้งที่นักเรียนเจ็บป่วย หลังจากได้รับการรักษาแล้ว

บริการข้อ 7 ติดตามผลการรักษา ครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นผู้ติดตามผลการรักษาทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน

บริการข้อ 8 มีประปาในโรงเรียน หมายถึง ประปาขนาดเล็ก อาจเป็นประปาน้ำฝน ประปาบาดาล หรือจากแหล่งน้ำอื่น ๆ เป็นน้ำสะอาดใช้ดื่มได้อย่างปลอดภัยและเพียงพอตลอดปี

บริการข้อ 9 โภชนาการในโรงเรียน การส่งเสริมโภชนาการในโรงเรียนกระทำได้หลายวิธีเช่น การจัดอาหารกลางวัน ให้โภชนาการศึกษา ส่งเสริมผลผลิตในโรงเรียน ในหมู่บ้าน และจัดอาหารเสริมในโรงเรียน สิ่งที่สำคัญที่สุดในเรื่องโภชนาการในโรงเรียนก็คือ การสนับสนุนให้นักเรียนในโรงเรียนมีอาหารกลางวันรับประทานทุกคน

ในการจัดระดับบริการอนามัยโรงเรียน มีหลักเกณฑ์การจัดดังนี้

บริการอนามัยโรงเรียน ระดับ 1 มีบริการตั้งแต่ข้อ 1 ถึงข้อ 9

บริการอนามัยโรงเรียน ระดับ 2 มีบริการตั้งแต่ข้อ 1 ถึงข้อ 7

บริการอนามัยโรงเรียน ระดับ 3 มีบริการตั้งแต่ข้อ 1 ถึงข้อ 4

ส่วนโรงเรียนใดที่มีบริการไม่เข้าข่ายตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ ให้จัดอยู่ในประเภท "โรงเรียนไม่เข้าระดับ" ควรพยายามปรับปรุงให้เข้าระดับในโอกาสต่อไป โรงเรียนที่ไม่เข้าระดับ แม้จะได้รับบริการอนามัยโรงเรียนมากกว่า 4 กิจกรรม แต่ไม่เรียงตามลำดับของกิจกรรมที่กำหนดไว้ ก็ไม่อาจจัดเข้าระดับได้

การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

จรินทร์ อานรัตน์ (2518) ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนว่า หมายถึง การจัดการควบคุม ดูแล ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียนให้อยู่ในสภาพที่ดี และถูกสุขลักษณะ เพื่อช่วยให้สามารถป้องกันโรคติดต่อ และช่วยลดอุบัติเหตุที่อาจจะเกิดขึ้น ทั้งยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพดี ตลอดจนเกิดสุขนิสัยที่ดี

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2526) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุและภัยอันตราย
2. ให้ปลอดภัยจากโรคติดต่อ
3. ให้เป็นที่สบายใจ เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตและอารมณ์ในอันที่จะให้เด็กได้รับการศึกษาได้ผลเต็มที่
4. ให้เหมาะสมกับสภาพทางสรีรวิทยาของร่างกายเด็ก ที่กำลังเจริญเติบโต

นิภา มณูปิจุ และวสันต์ ศิลปสุวรรณ (2520) ได้กล่าวถึง การจัด
สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนว่า ควรครอบคลุมเกี่ยวกับน้ำดื่ม น้ำใช้ โถะแก้อี
ห้องน้ำห้องส้วม ความสะอาด การระบายน้ำ โรงอาหาร ห้องพยาบาล และอื่น ๆ ที่
เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน

นอกจากนี้แล้ว คณะกรรมการสุศึกษาแห่งชาติ (2525) ได้เสนอแนวทาง
การดำเนินงานการจัดสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. การรักษาความสะอาดทั่วไปควรมีคณะกรรมการควบคุมความสะอาด
ซึ่งประกอบด้วย ครู ภารโรง และนักเรียน กำหนดหน้าที่และเวลาในการทำความ
สะอาดแก่ภารโรง กำหนดให้ครูมีหน้าที่รับผิดชอบการดูแลความสะอาด แบ่งตามอาคาร
เรียนและห้องเรียน

2. สนาม ควรมีเนื้อที่อย่างน้อยขนาดสนามฟุตบอล เป็นสนามที่นักเรียน
สามารถใช้เล่นได้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ พื้นสนามเรียบ สะอาดไม่รกรุงรัง ปราศจาก
ก้อนหิน อิฐ หรือท่อไม้ รอบสนามควรปลูกต้นไม้ยืนต้น จัดให้มีอุปกรณ์ในการเล่น ม้านั่ง
และถังรองรับขยะมูลฝอย จัดให้มีรางระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม ควรมีผู้ควบคุมดูแลการ
เล่นเพื่อเป็นการป้องกันอุบัติเหตุ

3. ห้องเรียนจัดให้มีแสงสว่างเพียงพอ โดยสังเกตว่าถ้าสามารถอ่าน
หนังสือพิมพ์ขนาดตัวเล็กได้ โดยไม่ต้องเพ่งสายตาก็ใช้ได้ ถ้าแสงสว่างไม่พอ ก็ควรหา
ทางแก้ไขเท่าที่จะสามารถทำได้ เช่น ติดตั้งไฟฟ้า ตัดกิ่งไม้ที่บังทิศทางของแสง เปิด
ประตูหน้าต่าง

4. โถะม้านั่ง ต้องมีขนาดพอเหมาะกับส่วนสูงของนักเรียน โถะม้านั่ง
จัดวางให้เป็นระเบียบ โถะเรียนแถวหน้าสุดห่างจากกระดานดำอย่างน้อย 2 เมตร เพราะ
ม้านั่งชิดกระดานดำเกินไปสายตาของเด็กจะเกิดความผิดปกติได้ง่าย

5. กระดานชอล์ก ควรเป็นสีดำหรือสีเขียวไม่สะท้อนแสง กระดาน
ชอล์กควรอยู่ในสภาพที่ใช้ได้ดีอยู่เสมอ

6. น้ำดื่ม จัดหาน้ำดื่มที่สะอาดแก่นักเรียนให้เพียงพอตลอดปีการศึกษา
จัดหาภาชนะสำหรับรองรับน้ำดื่ม เช่น ประปา แท็งค์น้ำ ตุ่ม कुลเลอร์ เป็นต้น ให้
นักเรียนจัดหาภาชนะที่ดื่มน้ำประจำทุกคน น้ำบ่อที่ให้นักเรียนดื่มถ้าไม่แน่ใจว่าปลอดภัยหรือไม่

ควรเติมคลอรีนฆ่าเชื้อโรคก่อนนำมาให้นักเรียนดื่ม ภาชนะที่รองรับน้ำดื่มควรทำความสะอาดอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เช่น แท็งค์น้ำ ถังสูง ปรุฝาโรงเรียน ถ้าชำรุดต้องซ่อมแซมปรับปรุงให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ตลอดเวลา

7. ส้วม จัดส้วมให้นักเรียนได้ใช้ในอัตราส่วนดังต่อไปนี้ ส้วมหญิง 1 ที่ต่อนักเรียน 35 คน ส้วมชาย 1 ที่ต่อนักเรียน 40 คน และที่บัสสวาระ 1 ที่ต่อนักเรียน 50 คน ภายในส้วมจัดให้มีภาชนะใส่น้ำ ภาชนะตักน้ำ และบริเวณส้วมควรมีน้ำสำหรับให้นักเรียนล้างมือ เช่น ก๊อกน้ำ ตุ่มน้ำ หรือถังน้ำ ให้นักเรียนทุกคนใช้ส้วมได้ถูกต้อง โดยครูให้ความรู้ในการใช้ส้วม และฝึกปฏิบัติให้นักเรียนให้คุ้นเคยกับการใช้ส้วม รวมทั้งการดูแลรักษาความสะอาด

8. การกำจัดขยะมูลฝอย จัดให้มีที่รองรับขยะมูลฝอยไว้ในห้องเรียน และในบริเวณโรงเรียนเป็นระยะ ๆ มีการกำจัดขยะทุกวัน หรืออย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยการเผาในเตาเผา หรือในที่ที่ไม่ทำให้เกิดการรบกวน เศษอาหารหรือขยะที่ทำให้เกิดบูดเน่าและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์แมลงหรือสัตว์นำโรค ควรขุดหลุมฝัง หรือนำไปเลี้ยงสัตว์

9. สุขาภิบาลอาหารในโรงเรียน จัดให้มีการควบคุมความสะอาดของอาหาร ภาชนะอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ผู้ขาย การเสิร์ฟ การล้างภาชนะ ภาชนะปกปิด เป็นต้น ไม่มีสารที่อาจเป็นพิษและไม่ปลอดภัยจำหน่ายอยู่ในโรงเรียน เช่น อาหารที่ผสมสีฉูดฉาด น้ำส้มสายชูที่ไม่มีตะเบียนอาหาร หรือน้ำส้มสายชูใส่ในภาชนะพลาสติก ขามพลาสติกใส่อาหารร้อน ๆ เป็นต้น จัดให้มีสถานที่จำหน่ายอาหาร เช่น โรงอาหาร ในกรณีโรงอาหารคับแคบหรือไม่มี จัดที่จำหน่ายให้เป็นสัดส่วนและจัดที่สำหรับนักเรียนรับประทานอาหาร เช่น ระเบียง หรือห้องเรียน เป็นต้น

10. ควรป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน สนามต้องสะอาดปลอดภัยจากอุบัติเหตุอุปกรณ์การเล่นควรตรวจให้อยู่ในสภาพดี แข็งแรง และมั่นคงเสมอ เพื่อป้องกันอันตรายแก่นักเรียน หน้าต่างประตูมีขอสับมั่นคง พื้นโรงเรียนควรเรียบไม่ชำรุดหรือถูกขูดให้เป็นมันเกินควรบริเวณระเบียงอาคารเรียนชั้นบนหรือตามบันได ห้ามนักเรียนเล่นตามมุมอาคาร หรือบริเวณที่อาจเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย ควรมีเครื่องหมายเตือนไว้อย่างเด่นชัดหรือปิดกั้นไว้

การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องของการบริการที่สำคัญที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องให้ความสนใจในการดำเนินงานนั้น มีแหล่งที่จะขอความช่วยเหลือและติดต่อประสานงานได้ คือ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ศูนย์สุขภาพ ศูนย์ศึกษาเขตและสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ เป็นต้น

การจัดการเรียนการสอนสุขศึกษาในโรงเรียน

สนอง สกลพราหมณ์ และ นิชิต สกลพราหมณ์ (2524) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนสุขศึกษาในโรงเรียนว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้และประสบการณ์ด้านสุขภาพแก่นักเรียน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนให้คำแนะนำหรือเป็นวิทยากรด้านสุขภาพให้แก่ครู และบุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน

สุชาติ โสภประยูร (2519) ได้เสนอแนะแนวทางที่เป็นหลักในการสอนสุขศึกษาในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. การสอนวิชาสุขศึกษาควรจัดให้สอดคล้องหรือผสมผสานกับวิชาอื่น รวมทั้งกิจกรรมนอกหลักสูตรหรือเสริมหลักสูตรอื่น ๆ
2. แผนการสอนสุขศึกษาในโรงเรียนควรมีความสัมพันธ์และรับผิดชอบร่วมกันระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน
3. การสอนสุขศึกษาควรมุ่งที่จะปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพในด้านสังคม จิตใจ และอารมณ์ให้มากพอกับการเน้นด้านสุขภาพทางร่างกาย
4. การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะและการจัดบริการสุขภาพเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญยิ่งในการเรียนการสอนสุขศึกษาในโรงเรียน
5. การสอนสุขศึกษาในโรงเรียนควรจัดให้เหมาะสม สัมพันธ์กับความ ต้องการของนักเรียนและสังคมและความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย

คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (2525) ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานด้านการเรียนการสอนสุขศึกษาในสถานศึกษา เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. ครูควรเป็นผู้มีวุฒิทางสุขศึกษา เคยผ่านการอบรม ลัมมนา หรือเป็นผู้ที่มีความสนใจในวิชาสุขศึกษา และควรเป็นผู้ที่ทำการสอนสุขศึกษาโดยเฉพาะ
2. ควรมีนักเรียน 35-40 คน ต่อการสอนวิชาสุขศึกษาในแต่ละครั้ง
3. ห้องเรียนควรเป็นห้องที่ทำการสอนสุขศึกษาโดยเฉพาะ หรือถ้าใช้ห้องที่สอนโดยทั่วไปในห้องเรียนควรมีมุมสุขภาพ อาจจัดให้มีมุมหนังสือภายในห้องเรียนหรือป้ายนิเทศเกี่ยวกับสุขภาพในห้องเรียนด้วย
4. การนำหลักสูตรไปใช้ ควรดำเนินการดังนี้
 - 4.1 ศึกษาเป้าหมาย นโยบาย เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยตามหลักสูตร โดยการประชุมชี้แจง อบรม ศึกษาจากเอกสาร จุลสาร หรือโดยการเชิญวิทยากรไปบรรยาย ฯลฯ
 - 4.2 สำนักรวบรวมวัสดุ เช่น หลักสูตร คู่มือครู แบบเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติมและอุปกรณ์ที่จำเป็น ถ้าไม่เพียงพอหรือขาดแคลนควรจัดให้มีเพียงพอแก่นักเรียน
 - 4.3 มีการพัฒนาการเรียนการสอนสุขศึกษาประจำ เช่น การทดลอง การวิจัย ฯลฯ
5. การเรียนการสอน
 - 5.1 ครูควรเตรียมการสอน โดยศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละบทเรียนที่จะสอน ตลอดจนศึกษาถึงเนื้อหากิจกรรม การประเมินผล และอุปกรณ์จากแผนการสอน คู่มือ หนังสืออ้างอิงประกอบการสอน ฯลฯ
 - 5.2 ให้นักเรียนมีหนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่พอเพียงและเหมาะสม มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในการเรียนทุกบทเรียน
 - 5.3 นำเข้าสู่บทเรียนโดยสร้างความสนใจ แจ่มชัดจุดประสงค์และเนื้อหาสาระของบทเรียน ให้ผู้เรียนได้ทราบและระบุพฤติกรรมที่จะวัดผลแก่ผู้เรียน ให้นักเรียนได้ทราบล่วงหน้า
 - 5.4 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรเน้นพฤติกรรมในเรื่องคุณธรรมต่าง ๆ เช่น การเสียสละ การทำงานเป็นกลุ่ม การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
 - 5.5 ให้ผู้เรียนมีการค้นคว้า ทดลอง ปฏิบัติจริงให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน และให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด ควรจะ

ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนหลาย ๆ อย่าง มีการตรวจสอบประสิทธิภาพการเรียนรู้ มีกิจกรรมที่ทำงานเป็นกลุ่ม การโต้วาที การจัดนิทรรศการ ทำสมุดภาพ การประกวดเรียงความ บทความ คำขวัญ ฯลฯ

5.6 จัดสื่อการเรียนให้ตรงกับแผนการสอน และคู่มือการสอนที่กำหนดไว้ หรือให้ตรงกับเนื้อหาสาระที่จำเป็น ถ้าเป็นไปได้ควรจัดอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น ควรมีวิธีการหาสื่อการสอนโดยการผลิตเอง หรือขอยืมจากหน่วยงานอื่น หรือขอบริจาค หรือการจัดซื้อ มีการใช้อุปกรณ์ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า ถ้าชำรุดควรดูแลรักษาและซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้อยู่เสมอ จัดหาที่เก็บอุปกรณ์ไว้เป็นสัดส่วน

5.7 มีการประเมินผลให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน ให้ครอบคลุมด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และ การนำไปปฏิบัติซึ่งอาจจะใช้การสังเกต การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอนามัย และอื่น ๆ ตามระเบียบการวัดผลของกระทรวงศึกษาธิการ

6. แหล่งที่จะให้ความช่วยเหลือและขอติดต่อประสานงานในการดำเนินการด้านนี้คือ

6.1 แหล่งที่จะให้ความช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์การสอนได้ เช่น กองสุขศึกษา กองอนามัยโรงเรียน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุขอื่น ๆ

6.2 ผู้ที่จะช่วยเหลือและเสนอแนะทางด้านวิชาการ เช่น ศึกษานิเทศก์ คณะกรรมการสุศึกษาระดับต่าง ๆ เจ้าหน้าที่การแพทย์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ฯลฯ

6.3 แหล่งวิทยาการ เช่น วิทยาลัยครู วิทยาลัยพลศึกษา วิทยาลัยทางการศึกษาอื่น ๆ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ ฯลฯ

6.4 ชุมชนจะให้ความช่วยเหลือในด้านการควบคุมพฤติกรรมของนักเรียนที่บ้าน ผลสัมฤทธิ์ของท้องถิ่น การช่วยเหลือในด้านแรงงาน และวัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ

ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพในโรงเรียน

ได้มีผู้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพในโรงเรียนไว้ดังนี้
 ขวลิศ พุทวงศ์ (2525) ได้สรุปสภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการ
 สุขภาพในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. สภาพและปัญหาการจัดบริการสุขภาพในสถานศึกษา การดำเนินงานด้านนี้
 ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการบริการสุขภาพดังนี้

1.1 การตรวจสุขภาพของนักเรียนตอนเช้า บุคลากรในสถานศึกษาไม่
 เห็นความสำคัญ ครูและผู้บริหารมักจะเกี่ยงกัน การตรวจสุขภาพนักเรียนในตอนเช้ามักจะ
 ไม่ได้ทำอย่างสม่ำเสมอ ไม่ทำอย่างจริงจัง หรือบางแห่งก็ให้นักเรียนตรวจและจัดการกัน
 เอง ขาดผู้แนะนำติดตามอย่างใกล้ชิด เมื่อตรวจแล้วก็ไม่ดำเนินการอะไรต่อไป

1.2 สถานศึกษาขาดการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ พบว่ามีปัญหามาก
 เกี่ยวกับการจัดสุขาภิบาลเพื่อป้องกันโรค และการทำลายเชื้อโรค โรคที่ติดต่อกันมาก เช่น
 โรคหวัด โรคตาแดง เหา พยาธิ เป็นต้น

1.3 การบันทึกสุขภาพ สถานศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ได้ทำอย่างสม่ำเสมอ
 การชั่งน้ำหนักและการวัดส่วนสูง การตรวจโดยแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ยังทำน้อย
 ครั้ง หรือไม่ค่อยใช้บันทึกไว้เป็นหลักฐาน และเมื่อย้ายสถานศึกษาก็ไม่นำส่งตัวให้
 สถานศึกษาแห่งใหม่ การติดตามผลและการแนะนำสุขภาพยังทำน้อย

1.4 ห้องพยาบาลในสถานศึกษา โรงเรียนในจังหวัดภาคเหนือหนึ่งในสี่ยัง
 มีเครื่องชั่งน้ำหนัก ที่วัดส่วนสูง เตียงพยาบาลและเวชภัณฑ์ต่าง ๆ ไม่ครบ หรือ
 สถานศึกษาบางแห่งใช้เตียงพยาบาลเป็นที่นอนพักผ่อนของครูหรือเจ้าหน้าที่อื่น ๆ

1.5 สถานศึกษาหลายแห่งที่จัดโครงการอาหารกลางวันสำหรับนักเรียนมัก
 จะประสบปัญหาขาดทุนหรือทุนหมด บางแห่งก็มุ่งหวังกำไรมากเกินไป เพราะขาดความรู้ความ
 เข้าใจในการบริหารโครงการอาหารกลางวัน อาหารบางอย่างที่มีประโยชน์นักเรียนไม่นิยม
 รับประทาน เช่น ถั่ว เต้าหู้ ผักต่าง ๆ เป็นต้น สถานศึกษาหลายแห่งยังไม่ได้จัดบริการ
 โครงการอาหารกลางวัน เพราะไม่มีทุน ปล่อยให้แม่ค้ามาขายของตามที่นักเรียนชอบ และ
 ยังมีนักเรียนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้รับประทานอาหารกลางวันเลย หรือรับประทานได้ไม่ถูก
 ลัดส่วนหรือรับประทานอาหารที่ปรุงไม่สะอาดพอ เป็นต้น

2. สภาพและปัญหาในการจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา การดำเนินงานด้านนี้ ยังมีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ดังนี้

2.1 สถานศึกษามุ่งจัดสิ่งแวดล้อมทางด้านวัตถุมากกว่าด้านอื่น ๆ แทนที่จะ เน้นด้านความสะอาด เรียบร้อยเป็นที่อบอุ่นใจ มีบรรยากาศดี ตลอดจนการอยู่ด้วยกันอย่าง เป็นกันเอง มีความสัมพันธ์กันดี เป็นต้น

2.2 การรักษาความสะอาดในสถานศึกษา โดยทั่ว ๆ ไปยังไม่เพียงพอ เช่น ห้องน้ำ ห้องส้วม ตลอดจนอาคารสถานที่อื่น ๆ การดูแลรักษาความสะอาดมักปล่อย ให้เป็นหน้าที่ของคณงานภารโรงเท่านั้น ครูและนักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อ ความสะอาดเรียบร้อยของสถานศึกษาด้วย

2.3 สถานศึกษามีน้ำดื่มน้ำใช้ที่ยังไม่สะอาดพอ สถานศึกษาหลายแห่งใช้น้ำจากบ่อสำหรับดื่ม ทำให้ไม่ปลอดภัยจากเชื้อโรค และสิ่งเจือปนต่าง ๆ อาจเป็นพิษและ ให้อิทธิพลต่อร่างกาย เช่น โรคท้องร่วง โรคบิด หินปูนในน้ำทำให้เป็นนิ่ว สถานศึกษาหลาย แห่งยังให้นักเรียนเติมน้ำจากถ้วยน้ำร่วมกัน อันทำให้เกิดโรคบางอย่างติดต่อกันด้วย

2.4 อุปกรณ์ เครื่องใช้ในห้องไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น โต๊ะม้านั่งผิดขนาด กับนักเรียน มีจำนวนไม่เพียงพอ เก้าอี้หรือม้านั่งไม่มีพนักพิง ซึ่งจะทำให้เป็นอันตราย ต่อทรวดทรงของเด็ก สีของกระดาน ชอล์ก และแสงสว่างที่เป็นภัยต่อการมองเห็น การ อ่านของนักเรียน การจัดเครื่องใช้และอุปกรณ์ไว้ไม่ดีไม่เป็นระเบียบ ไม่ปลอดภัย อาจจิ้ง ชนหรือสะดุดหกล้ม เครื่องใช้และผนังห้องมีคราบสกปรกและหยากไย่ ห้องเรียนบางแห่ง ร้อนอบอ้าว อากาศไม่ถ่ายเท เครื่องใช้และห้องเรียนสีซีด สีสกปรกไม่เจริญตา เป็นต้น

2.5 สภาพโดยทั่วไปของสถานศึกษายังไม่ดีพอ เช่น ตั้งอยู่ในชุมชน หนาแน่นแออัด อยู่ใกล้โรงงาน ใกล้สิ่งสกปรก น้ำขัง ใกล้สถานีรถไฟ สนามบิน มีเสียงดัง รบกวนสมาธิในการเรียน และเป็นภัยต่อสุขภาพ มีสนามเล่นไม่เพียงพอ หรือสนามเล่น เป็นหลุมบ่อ มีห้องน้ำ ห้องส้วมไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนหรือไม่สะอาด เป็นต้น อาคาร เรียนบางแห่งชำรุดทรุดโทรมขาดการดูแลซ่อมแซม ไม่ปลอดภัยสำหรับนักเรียน

3. สภาพและปัญหาในการสอนสุขศึกษาในสถานศึกษา พอสรุปได้ดังนี้

3.1 นักเรียนเกิดการเบื่อหน่ายต่อวิชาสุขศึกษา

3.2 โรงเรียนขาดอุปกรณ์ ครูใช้หนังสือเพียงเล่มเดียวสอน

3.3 ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านสุขศึกษา ต้องเอาครูสอนวิชาอื่นมาสอนแทน

ทำให้การเรียนการสอนสุขศึกษาไม่ได้ผล

- 3.4 นักเรียนไม่ได้นำความรู้ไปใช้ เพราะขาดทัศนคติที่ดีต่อวิชานี้
- 3.5 นักเรียนไม่ให้ความสนใจต่อวิชาสุขศึกษาเพราะคะแนนน้อย
- 3.6 ขาดเอกสารและหนังสือค้นคว้าสำหรับนักเรียน
- 3.7 เนื้อหาวิชาเกี่ยวกับเพศศึกษาที่ครูสตรีทำการสอน ครูมักไม่สามารถชี้แจงให้นักเรียนเห็นเป็นเรื่องธรรมดาได้

3.8 ครูไม่ค่อยปรับปรุงวิธีการสอน มักใช้วิธีสอนแบบเดิม เช่น นักเรียนมีส่วนร่วมในการมีกิจกรรมการเรียนการสอนน้อยเกินไป ครูมักจะอธิบายและบรรยายเป็นส่วนใหญ่ ครูใช้วัสดุการเรียนการสอนหรือสื่อน้อยไป มักจะใช้แบบเรียนเพียงอย่างเดียว ครูไม่ค่อยเห็นความสำคัญของวิชาสุขศึกษา ครูผู้สอนสุขศึกษาเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่นักเรียน เช่น ครูบางคนสูบบุหรี่ ดื่มสุรา ใส่อหรือจามโดยไม่ปิดปาก เป็นต้น

3.9 การจัดบทเรียนยังคงเป็นทางทฤษฎีมากเกินไป ไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียน การจัดประสบการณ์ให้นักเรียนไม่ควรยึดเนื้อหาตามตำรามากจนเกินไป

3.10 สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ยังไม่สามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องที่จะเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนสุขศึกษาให้เกิดผลดี นับว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการเรียนการสอนอย่างยิ่ง

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานสุขศึกษาในโรงเรียน สุชาติ โสภประยูร (2526) ได้ระบุไว้ดังนี้คือ

1. โรงเรียนมุ่งจัดสิ่งแวดล้อมทางด้านวัตถุมากกว่าสิ่งแวดล้อมทางด้านจิตใจ
2. โรงเรียนไม่สะอาดเท่าที่ควร และมักเข้าใจว่าคณงานภารโรงเท่านั้น

จะเป็นผู้รักษาความสะอาด

3. น้ำดื่ม น้ำใช้ไม่ถูกสุขลักษณะ
4. การจัดสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียน ไม่ถูกสุขลักษณะ
5. การตรวจสุขภาพนักเรียนในตอนเช้ามักจะละเลยไม่ค่อยตรวจ
6. การจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ไม่เหมาะสมและผิดสุขลักษณะ

7. การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ ยังไม่สามารถป้องกันและควบคุมโรคติดต่อได้
8. การบันทึกสุขภาพ นักเรียนไม่มีบัตรครบทุกคน และไม่มีการบันทึกการเก็บรักษา และการใช้บัตรสุขภาพได้อย่างถูกต้อง
9. ไม่มีห้องพยาบาล
10. มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมโภชนาการให้แก่ นักเรียน เช่น เรื่องการสุขภาพ จัดเตรียมอาหาร การให้พ่อค้า แม่ค้านำอาหารมาขายในโรงเรียน
11. การสอนสุขศึกษาเพียงอธิบายในเด็กจดและไปท่องจำมาเท่านั้น
12. ในการเรียนวิชาสุขศึกษานั้น นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียนน้อยเกินไป
13. ในการสอนวิชาสุขศึกษานั้น ครูนำเอาการค้นคว้า ทดลองมาใช้ประกอบการสอนน้อยเกินไป
14. ในการสอนวิชาสุขศึกษานั้น ครูไม่มีใครใช้แรงจูงใจทั้งภายใน และภายนอกให้มากเท่าที่ควร
15. ครูใช้วัสดุอุปกรณ์หรือสื่อการเรียนน้อยมาก
16. เนื้อหาของบทเรียนไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาสุขภาพของเด็ก ทำให้เด็กเรียนวิชาการและทฤษฎีมากเกินไป
17. ครูไม่เห็นความสำคัญของวิชาสุขศึกษา และบางครั้งยังแสดงตัวอย่างที่ไม่ดีให้เด็กเห็นด้วย
18. โรงเรียนไม่ได้จัดโปรแกรมสุขภาพในโรงเรียนให้ถูกต้องและเหมาะสม
19. ครูยังไม่เข้าใจจุดประสงค์ของการสอนและการประเมินผล

อูลิต ลิชะวณิช (อ้างถึงใน สุนันท์ พินันต์เพ็ญ, 2528) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานอนามัยในโรงเรียนไว้ดังนี้คือ

1. โรคที่เป็นปัญหาในเด็กนักเรียน ได้แก่ โรคฟันผุ เหา โรคผิวหนังติดเชื้อโรคผิวหนังอื่น ๆ หวัด ต่อมทอลซินโต โรคตา โรคของกระดูก และความพิการของกระดูก โรคโลหิตจาง เหงือกอักเสบ ขาดสารอาหาร หนูน้ำหนวก โรคหัวใจ หลอดลมอักเสบ ปอดอักเสบ โรคเกี่ยวกับประสาท โรคพยาธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคที่เป็นมาอันดับหนึ่งคือ โรคฟันผุ อันดับสองรองลงมาคือ โรคตา และอันดับสามคือ โรคพยาธิ

โรคต่าง ๆ เหล่านี้ นับว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการศึกษาของนักเรียน

2. ปัญหาจากสิ่งแวดล้อมที่มีผลเกี่ยวข้องกับต่อสุขภาพนักเรียน

3. ปัญหาด้านบริการ ผู้บริหารด้านการศึกษา ตั้งแต่ระดับกระทรวง กรม กอง จังหวัด อำเภอ และโรงเรียน จะต้องมีความคิดเห็นร่วมกัน สอดคล้องกัน กับกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และที่ปฏิบัติงานร่วมกันในการ ดำเนินงานตามโครงการสุขภาพในโรงเรียน แต่เท่าที่เป็นมาความร่วมมือในด้านนี้ยังน้อยอยู่

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี เป็นหน่วยงานทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีความรับผิดชอบในการจัดการศึกษา ในท้องที่ 12 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองปราจีนบุรี บ้านสร้าง โคกบิษ ศรีมหาโพธิ ประจันตคาม กบินทร์บุรี นาดี สระแก้ว วังน้ำเย็น วัฒนานคร อัญประเทศ ตาพระยา และกิ่งอำเภอคลองหาด มีโรงเรียนในความรับผิดชอบทั้งสิ้น 584 โรงเรียน แบ่งเป็น 79 กลุ่มโรงเรียน มีครูทั้งสิ้น 5,440 คน นักเรียน 116,473 คน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี, 2532)

จากการที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบาย เร่งรัดคุณภาพการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นนโยบายที่สำคัญนั้น สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ปราจีนบุรีได้วางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อสนองนโยบายดังกล่าว ตลอดมา แต่จากการสำรวจภาวะโภชนาการด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียนประถมศึกษา ในสังกัด ปีการศึกษา 2529 พบว่านักเรียนมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของ กระทรวง สาธารณสุข ร้อยละ 15.09 (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี, 2532) และ ปีการศึกษา 2530 ร้อยละ 14.01 (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี, 2531) นอกจากนี้กองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย (2530) ได้จัดทำสถิติปีการศึกษา 2530 พบว่านักเรียนประถมศึกษาในจังหวัดปราจีนบุรีมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 17.10 เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นในเขตการศึกษา 12 คือ จังหวัดชลบุรีร้อยละ 5.90 นครนายกร้อยละ 10.55 ฉะเชิงเทราร้อยละ 10.85 ระยองร้อยละ 12.36 ตรารด

ร้อยละ 12.99 และจำนวนร้อยละ 15.71 จะเห็นว่าจังหวัดปราจีนบุรีมีนักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานมากที่สุด นับว่าเป็นปัญหาต่อสุขภาพอนามัยของนักเรียน ประถมศึกษาดังกล่าว หากไม่ดำเนินการแก้ไขย่อมส่งผลกระทบต่อการศึกษาของนักเรียนอย่างยิ่ง และยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำอีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529)

จากข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงสภาพและปัญหาการวางแผนพัฒนาสุขภาพนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โกมินทร์ สังคะนอง (2530) ได้วิเคราะห์การวางแผนพัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานครพบว่า ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการวางแผน คือการขาดความรู้ความสามารถในการวางแผน มีเวลาจำกัด ขาดประชุมบ่อย มีจำนวนน้อย ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการวางแผนบางส่วนไม่ตรงกับความต้องการ บางเรื่องคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ขาดการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ วัตถุประสงค์ นโยบาย เป้าหมาย ขอบประมาณขาดความสอดคล้องสัมพันธ์กัน และกำหนดไว้ไม่เหมาะสม วิธีดำเนินการ ติดตามและประเมินผลกำหนดไว้ไม่ชัดเจน งานในแผนไม่ครอบคลุมงานจริง ผู้บริหารระดับสูงกำหนดนโยบายแทรกซ้อนมาก งานในแผนจึงทำได้ไม่เต็มที่ ส่วนปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแผน ได้แก่ ขาดงบประมาณ ขาดบุคลากรที่มีขาดความรู้ความสามารถเฉพาะงาน ขาดวัสดุอุปกรณ์ ขาดความร่วมมือและการประสานงานที่ตีเวลาในการปฏิบัติงานตามแผนมีน้อย มีงานนโยบายแทรกซ้อนมากเกินไป

ประพิศ นามกร (2525) ได้ศึกษาระบบการวางแผนในวิทยาลัยครูภาคเหนือพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการวางแผนที่สำคัญที่สุดคือ การขาดทิศทางนโยบายและเป้าหมายที่ชัดเจน รองลงมาคือ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักวิชาการวางแผน และขาด

การเห็นความสำคัญของการวางแผน ส่วนปัญหาที่สำคัญลำดับสุดท้ายคือ การวางแผนขัดกับลักษณะนิสัยของคนไทย

วิมล นาคพันธ์ (2528) ได้ศึกษาการวางแผนการศึกษาของกลุ่มโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา : การศึกษาเฉพาะกรณีพบว่า มีปัญหาอุปสรรคในการวางแผนและการบริหารด้านกลุ่มบุคลากรในระดับมาก ได้แก่ การที่บุคลากรภายในกลุ่มมีภาระหน้าที่หลักมากอยู่แล้ว ด้านงบประมาณในระดับมาก ได้แก่ การไม่ได้รับงบประมาณตามที่คาดหมาย การไม่สามารถใช้งบประมาณในส่วนของโรงเรียนได้และขาดความสำคัญในเรื่องของเวลาที่ใช้ในการจัดทำแผน และการที่หน่วยเหนือยังให้การสนับสนุนช่วยเหลือไม่เพียงพอ

สุธีย์ จันทนาวัฒน์ (2530) ได้ศึกษากระบวนการวางแผนปฏิบัติการประจำปี ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในส่วนกลาง พบว่าผู้บริหารและครู-อาจารย์เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคอยู่ในระดับมาก ในขั้นก่อนการวางแผน ได้แก่ ขาดระบบข้อมูลที่สนับสนุนการวางแผน บุคลากรยังไม่เห็นความสำคัญของการวางแผนปฏิบัติการ บุคลากรมีงานในหน้าที่รับผิดชอบมาก ไม่มีเวลาเพียงพอสำหรับเตรียมการวางแผนปฏิบัติการ ขึ้นประเมินผลได้แก่ บุคลากรไม่เห็นความสำคัญของการประเมินผล ขาดเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการประเมินผล ขาดการรายงานผลการปฏิบัติงาน ขาดการนิเทศให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคระหว่างการดำเนินงาน และขาดการนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงแผนปฏิบัติการ ส่วนขั้นการวางแผนและขั้นการนำแผนไปปฏิบัติมีปัญหาและอุปสรรคอยู่ในระดับปานกลาง

จริยา ปัทมวงกูร (2523) ได้ศึกษาการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ของเขตการศึกษา 10 ผลการวิจัยพบว่า การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษาเขต การศึกษา 10 ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ แต่สภาพการจัดสิ่งแวดล้อมบางอย่าง ของโรงเรียนมัศึกษายังต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ได้แก่ วิธีการจัดน้ำดื่ม น้ำใช้ในโรงเรียน ความพอเพียงของน้ำดื่ม น้ำใช้ ความพอเพียงของส้วมนักเรียนหญิงและการรักษาความ สะอาด ตลอดจนสุขลักษณะของห้องส้วมและที่ปัสสาวะ โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา และ

โรงเรียนสังกัดกองการศึกษาเอกชน มีสภาพการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแตกต่างกัน กล่าวคือ โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ส่วนใหญ่จะดีกว่าโรงเรียนสังกัดกองการศึกษาเอกชน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 สิ่งแวดล้อมดังกล่าวได้แก่ ลักษณะสนาม ขนาดเนื้อที่ของโรงเรียน ความสูงของอาคารเรียน และวัสดุที่ใช้ก่อสร้างอาคาร ส่วนโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาลและโรงเรียนที่ตั้งนอกเขตสุขาภิบาลส่วนใหญ่มีปัญหาและสภาพการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน นอกจากสภาพสิ่งแวดล้อมต่อไปนี้เป็นคือ เหตุรำคาญต่าง ๆ ที่รบกวน และลักษณะน้ำดื่มน้ำใช้ที่จัดสำหรับนักเรียน

ฉัตร ทวีสุข (2515) ได้ศึกษาการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนนครหลวงกรุงเทพธนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ท่าเลที่ตั้งของโรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ถูกหลักสุขาภิบาล และเนื้อที่ของโรงเรียนคับแคบมาก ยากต่อการที่จะขยายโรงเรียนในอนาคต ห้องเรียนและโรงอาหารไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน แสงสว่างและการระบายอากาศมีหลายโรงเรียนที่จำเป็นต้องรับจัดการแก้ไข เพราะมีแสงสว่างไม่เพียงพอและห้องเรียนร้อนอบอ้าวมาก แพทย์และพยาบาลจากหน่วยงานราชการมาให้บริการตรวจสุขภาพนักเรียนยังอยู่ในเกณฑ์ที่น้อยเกินไป ฆาตกรที่มีวุฒิด้านสุขศึกษาโดยตรงอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ใช้ครูพลศึกษาทำหน้าที่สอนสุขศึกษา และขาดอุปกรณ์การสอนสุขศึกษา

ฉวีวรรณ ไหวพริบ (2524) ได้ศึกษาการสำรวจการเรียนการสอนสุขศึกษาในโรงเรียนของโครงการศึกษาสายการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนมีการปรับปรุงเนื้อหาสาระบางส่วนพอสมควร เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น หนังสือ ตำรา คู่มือ และเอกสารสำหรับอ่านเพิ่มเติม หรืออ่านประกอบวิชาสุขศึกษายังมีน้อยและยังมีอุปกรณ์การสอนสุขศึกษาไม่เพียงพอ

ทิพา จันทระคามิน (2525) ได้ศึกษาโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนทุกขนาดอยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่องบริเวณโรงเรียน การจัดน้ำดื่มน้ำใช้ การจัดโต๊ะให้พอกับจำนวนนักเรียน ปัญหาเกี่ยวกับการบริการสุขภาพในโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การวัดสายตา การทดสอบการได้ยิน การจัดบริการอาหาร

กลางวัน และการจัดให้ครูได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหามากเกี่ยวกับการจัดให้นักเรียนได้รับการตรวจสุขภาพจากแพทย์ ส่วนปัญหาการสอนสุขศึกษาในโรงเรียนพบว่า โรงเรียนทุกขนาดประสบปัญหาในเรื่อง การจัดทำแผนการสอน การจัดกิจกรรมพิเศษ เพื่อส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพ ขบประมาณในการดำเนินงาน โครงการสุขภาพในโรงเรียน ส่วนเรื่องความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ เป็นปัญหาในระดับปานกลาง

มานิต แก้วมหิตติ (2526) ได้ศึกษาการบริหารงานด้านสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 3 ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน โรงเรียนจัดได้ถูกสุขลักษณะได้แก่ ทัศนศาตร์ การระบายถ่ายเทอากาศ แสงสว่างในห้องเรียน อาคาร การดูแลความปลอดภัย ล้วม ที่πίสสาวะ ขยะมูลฝอย น้ำดื่ม การระบายน้ำ และสิ่งที่ยังไม่ถูกสุขลักษณะได้แก่ โรงอาหาร ห้องพยาบาล การป้องกันเหตุรำคาญ

2. การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนที่มีความพร้อมได้แก่ สันทนาการเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิต การจัดอาหารกลางวัน แนะนำสุขภาพ ผู้ดูแลรับผิดชอบเมื่อนักเรียนเกิดอุบัติเหตุ ความรู้ด้านปฐมพยาบาลของครู ความสนใจของครู-อาจารย์ในการตรวจสุขภาพนักเรียนและที่ยังขาดความพร้อมได้แก่ การตรวจสุขภาพโดยแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การตรวจวัดสายตาและทดสอบการได้ยิน บริการรักษาพยาบาล

3. การจัดการเรียนการสอนสุขศึกษา โรงเรียนมีความพร้อมในด้านกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพนักเรียน ทักษะชีวิตที่ดีของครูสอนสุขศึกษา ที่ขาดความพร้อมคือ อุปกรณ์การสอนการฝึกอบรมครูเพื่อปฏิบัติงาน คุณวุฒิของผู้สอน หนังสือหรือเอกสารสำหรับค้นคว้า

4. ผู้บริหารเห็นด้วยกับการบริหารงานด้านสุขภาพสูงมาก โดยเฉพาะด้านการจัดสิ่งแวดล้อม การจัดบริการสุขภาพ และการจัดการเรียนการสอน

5. ปัญหาและอุปสรรคได้แก่ ขาดงบประมาณ บุคลากรตรงตามสายงาน (วุฒิพยาบาล, วุฒิสุศึกษา) และวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงาน

วิลาศ จันทรรัตน์ (2524) ได้ศึกษาการบริหารงานสุขภาพอนามัยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่สามารถจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐาน

ขั้นต่ำของงานสุขศึกษาในสถานศึกษา ที่คณะอนุกรรมการการสุขศึกษาสายการศึกษากำหนดไว้ได้ ปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนมากคือ เรื่องงบประมาณ กำลังคน และวัสดุอุปกรณ์

อารมณ อธิธรรมวินิจ (2528) ได้ศึกษาการบริหารงานสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา และระยอง ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 60 ขึ้นไปมีการบริหารงานสุขภาพในโรงเรียน จากการเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ พบว่าทั้งโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล กับนอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาลร้อยละ 60 ขึ้นไป มีการบริหารงานสุขภาพในโรงเรียนได้ตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ ส่วนปัญหาที่มีในโรงเรียนประถมศึกษาที่ระบุไว้มากที่สุดได้แก่ การขาดบุคลากรทางด้านสุขศึกษา เช่น ครูสุขศึกษา ครูพยาบาล หรือครูอนามัย รองลงมาตามลำดับได้แก่ ขาดอุปกรณ์ สื่อประกอบการสอน สุขศึกษา ผู้ปกครองไม่สนใจสุขภาพบุตรหลานเท่าที่ควร ขาดสถานที่สำหรับจัดเป็นห้องพยาบาลโดยเฉพาะ และขาดเวชภัณฑ์เครื่องใช้ที่จำเป็นในมุมหรือห้องพยาบาล